

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU

ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOST

KATEDRA ZA POLJSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Ivana Parlov Roksandić

**FRAZEOLOGIJA U POLITIČKOM
DISKURSU**

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ivana Vidović Bolt, red. prof.

Zagreb, rujan 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. GRAĐA	1
1.2. BIOGRAFIJE	2
1.2.1. Zoran Milanović	2
1.2.2. Donald Tusk	3
2. JEZIK I KOMUNIKACIJA	4
2.1. JAVNA KOMUNIKACIJA	5
2.2. JEZIČNO RASLOJAVANJE	6
3. JEZIK POLITIKE	7
3.1. PROBLEM ODREĐIVANJA	7
3.2. KARAKTERISTIKE JEZIKA POLITIKE	9
3.3. FRAZELOGIJA U JEZIKU POLITIKE	11
4. FRAZELOGIJA – SAMOSTALNA JEZIKOSLOVNA DISCIPLINA	13
4.1. FRAZEM – OSNOVNA JEDINICA FRAZELOGIJE	13
4.2. OBILJEŽJA FRAZEMA	14
4.3. FRAZEMI U UŽEM I FRAZEMI U ŠIREM SMISLU	15
4.3.1. Stručnojezični frazemi	15
4.3.2. Frazeološke igre	18
4.3.3. Frazeološke greške	20
4.3.4. Pleonazmi	20
4.4. KLASIFIKACIJA FRAZEMA	22
4.4.1. Semantička analiza	22
4.4.2. Strukturna analiza	24
4.4.3. Sintaktička analiza	27
4.4.4. Kategorijalno značenje frazema	27
5. ZAKLJUČAK	299

1. UVOD

U suvremenom političkom diskursu frazeologija predstavlja područje vrijedno istraživanja budući da je jezik kojim se služe političari bogat frazeološkim sredstvima. Frazemi odnosno ustaljene sveze riječi imaju, zahvaljujući svojem gotovom obliku, to svojstvo da se lako uključuju u različite tipove jezičnih situacija i stoga ih, vrlo često i nesvjesno, rado koristimo. Oni su važan dio našeg alata za verbalnu komunikaciju i zato ne čudi da upravo političari ustraju kod svjesne ili nesvjesne i uspješne ili neuspješne primjene već ranije stvorenih i poznatih sklopova. U ovom ćemo radu pokušati na primjerima govora dvojice političara, bivših premijera Hrvatske i Poljske, istražiti kako se ustaljene sveze riječi koriste u razne svrhe u suvremenom političkom diskursu. Sam je politički diskurs, točnije jezik politike, također pojava koja plijeni pažnju znanosti i oko čijeg statusa još uvijek ne postoji suglasnost među znanstvenicima. Rješenje tom kompleksnom problemu nećemo ponuditi, ali ćemo se dotaknuti temeljnih pitanja koja se vode oko tog problema te nekih dosad ponuđenih mogućih definicija kao i karakteristika jezika politike. Pokušat ćemo izdvojiti frazeologiju političkog diskursa u odnosu na opći frazeološki fond, a bitno pitanje u ovom radu se odnosi i na definiciju frazeologije, točnije na to što se može ubrajati u frazeme i što su to frazemi u užem i frazemi u širem smislu.

1.1. GRAĐA

Za proučavanje frazeologije jezika politike odabrali smo građu koja se sastoji od govora dvojice političara u razdoblju kada su obojica istovremeno obnašali funkciju premijera svojih država, u razdoblju između 2011. i 2014. godine. Vodili smo se pretpostavkom da su jezična izlaganja vođa dviju država obilježena odgovornošću u predstavljanju komunikacijske kompetencije pred primateljima. Upravo je njihovo jezično ponašanje u velikoj mjeri odgovorno za kreiranje jezika politike u njihovim državama, a zahvaljujući isprepletenom odnosu suvremenih medija (koji prenose političke poruke) s publikom, i ne samo jezika politike, već jezika društva općenito.

Građa za analizu je sastavljena od unaprijed pripremljenih, napisanih govora dvojice političara, a odabir da ne uzimamo u obzir spontane govore temeljen je na našem zapažanju o učestalosti uporabe frazeoloških sredstava u spontanom govoru, s jedne strane, i u

pripremljenom govoru, s druge: u spontanom odnosno nenapisanom govoru, kao što je npr. usmeni intervju, govornik će se više oslanjati na upotrebu već ranije proizvedenih i poznatih formi kako bi se popunile praznine ili kako bi govornik imao više vremena za pripremu najbolje reakcije. U odnosu na spontani, pripremljeni govor je oskudniji frazemima iz općeg frazeološkog fonda, ali se oni svejedno pojavljuju te je njihova prisutnost u takvim govorima zanimljivija jer nam mogu pružiti informacije o tome kakva je namjera govornika i kakvim se može ocijeniti njegovo umijeće baratanja jezičnim sredstvima.

Riječ je dakle o trima govorima bivšeg hrvatskog premijera Zorana Milanovića – govor u Hrvatskom saboru povodom glasanja o povjerenju njegovoj Vladi 23. 12. 2011.¹, godišnje izvješće njegove Vlade u Saboru 24. 9. 2013.² i godišnje izvješće Vlade u Saboru 24. 9. 2014.³ te triju govora bivšeg poljskog premijera Donalda Tuska – njegovo godišnje izvješće (polj. *exposé*) u Sejmu 18. 11. 2011.⁴, godišnje izvješće u Sejmu 12. 10. 2012.⁵ i govor na Skupštini Građanske platforme 14. 12. 2013.⁶ Govori premijera Tuska koje analiziramo sastoje se od ukupno 16 252, a premijera Milanovića od 20 243 riječi.

1.2. BIOGRAFIJE

1.2.1. Zoran Milanović (premijer od 2011. – 2016.)⁷

Zoran Milanović rođen je u Zagrebu, 30. listopada 1966. godine, drugi je predsjednik SDP-a (Socijaldemokratska partija Hrvatske), a do siječnja 2016. bio je na čelu dvanaeste Vlade Republike Hrvatske. Odrastao je u Zagrebu i diplomirao pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu kao izvrstan student. Za vrijeme studiranja dobiva Rektorovu nagradu i sudjeluje na

¹<https://vlada.gov.hr/vijesti/fonogram-govora-predsjednika-vlade-u-saboru/10439>

²https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//ENG/novosti/Arhiva//20130924%20-%20govor_Milanovic-Stanje%20nacije%20-%20FINAL%202doc.pdf

³<http://www.banka.hr/UserDocsImages/Dokumenti/ekonomija/Govor%20premijera%20Zorana%20Milanovi%C4%87a%20o%20stanju%20dr%C5%BEave%20i%20radu%20vlade%202014..pdf>

⁴<https://www.premier.gov.pl/realizacja-planow/expose-premiera-donald-tuska-stenogram.html>

⁵<https://www.premier.gov.pl/realizacja-planow/drugie-expose-premiera-donald-tuska-stenogram.html>

⁶<http://www.platforma.org/aktualnosc/33189/wystapienie-premiera-donald-tuska-konwencja-tekst>

⁷ https://hr.wikipedia.org/wiki/Zoran_Milanovi%C4%87

studentskom natjecanju iz međunarodnog javnog prava *Telders* u Haagu. Prema vlastitom priznanju, u mladosti je bio buntovan i sklon tučnjavi.

Zapošljava se najprije na Trgovačkom sudu u Zagrebu, a zatim 1993. godine u Ministarstvu vanjskih poslova, gdje ga na posao prima Ivan Šimonović. Godinu dana kasnije odlazi u mirovnu misiju OEES-a u ratni Azerbajdžan, u okupirani Gorski Karabah gdje boravi 45 dana. Savjetnikom u hrvatskoj misiji pri Europskoj uniji i NATO-u u Bruxellesu postaje 1996. godine, gdje dvije godine kasnije završava poslijediplomski studij europskoga i komparativnoga prava na flamanskom Sveučilištu u Bruxellesu. Nakon toga, 1999. vraća se u Ministarstvo vanjskih poslova.

Godine 1999. učlanjuje se u SDP. Nakon pobjede koalicije predvođene SDP-om na izborima 2000. godine, povjerena mu je komunikacija s NATO-om. Tri godine kasnije postaje pomoćnik ministra vanjskih poslova Tonina Picule. Nakon pobjede HDZ-a na izborima 2003. odlazi s mjesta pomoćnika.

Godine 2004. izabran je u Glavni odbor SDP-a, a dvije godine kasnije nakratko postaje glasnogovornik SDP-a. Početkom mjeseca rujna 2006. godine izabran je za koordinatora rada SDP-a u četvrtoj izbornoj jedinici.

Nakon smrti Ivice Račana, na sjednici Glavnoga odbora 21. travnja prvi najavljuje kandidaturu za predsjednika stranke. Na 10. izvanrednoj izbornoj konvenciji Milanović je u drugom krugu pobijedio Željku Antunović sa 150 glasova prednosti i time postao drugi predsjednik SDP-a u povijesti. Međutim, na parlamentarnim izborima 2007. je izgubio.

Godine 2008. pobjeđuje Davora Vidovića i Dragana Kovačevića u borbi za mjesto predsjednika SDP-a, te nastavlja svoj mandat. Nakon što 2011. godine Kukuriku koalicija predvođena SDP-om pobjeđuje na parlamentarnim izborima, Zoran Milanović postaje i predsjednik hrvatske vlade. Nakon burnih redovnih izbora krajem 2015. Milanovićeva stranka gubi i na vlast dolazi HDZ.

Od 1994. u braku je sa Sanjom Musić-Milanović s kojom ima dva sina. Govori engleski, ruski i francuski jezik.

1.2.2. Donald Tusk (premijer od 2007. – 2014.)⁸

Donald Franciszek Tusk rođen je 22. travnja 1957. u Gdanjsku i pripada kašupskoj manjini u Poljskoj. Trenutno obnaša dužost Predsjednika Europskog vijeća. Tusk je na Sveučilištu u Gdanjsku 1980. godine diplomirao povijest, a njegova politička karijera započela je još

⁸ https://pl.wikipedia.org/wiki/Donald_Tusk

tijekom studentskih dana. Sudjelovao je u osnivanju Studentskog odbora Solidarnosti, bio je suosnivač Nezavisnog društva studenata, a bavio se i novinarstvom (pisao je u tjedniku *Samorządność* koji je izdavala Solidarnost te kašupskom mjesečniku *Pomerania*). Sedam se godina uzdržavao kao fizički radnik u zadruzi *Światlik*.

Tusk je u poljskom parlamentu služio gotovo kontinuirano od prvih izbora 1991. godine. Kao predsjednik stranke Liberalno-demokratski kongres (Kongres Liberalno-Demokratyczny) zastupnik je u Sejmu, ali njegova stranka već 1993. godine ne uspijeva prijeći izborni prag od 5%. Za parlamentarnih izbora 1997. dobiva mandat senatora kao član stranke Unia Wolności, ali 2001. izlazi iz te stranke te iste godine osniva Građansku platformu (Platforma Obywatelska). Stranka te godine u Sejmu dobiva 65 mandata što ju čini najvećom opozicijskom strankom. Tusk postaje zamjenik predsjednika Sejma, a od 2003. i predsjednik Građanske platforme. Na Predsjedničkim izborima 2005. godine Tusk je kandidat Građanske platforme i ulazi u drugi krug izbora gdje na koncu ipak gubi od Lecha Kaczyńskog. Na parlamentarnim izborima 2007. godine njegova stranka pobjeđuje i osvaja najviše mandata - 209 u odnosu na 166 mandata stranke Pravo i pravda Jarosława Kaczyńskog. Tusk je službeno određen za premijera 9. studenog 2007., a preuzeo je dužnost 16. studenog. Njegova vlada dobila je povjerenje u Sejmu 24. studenog 2007. U listopadu 2011. Tuskova Građanska platforma osvojila je većinu mjesta na poljskim parlamentarnim izborima, što znači da je postao prvi premijer ponovno izabran nakon pada komunizma u Poljskoj. Bio je primjer s najdužim stažem u Trećoj Poljskoj Republici.

Tijekom sastanka Europskog vijeća 30. kolovoza 2014. potvrđen je njegov položaj za predsjednika Europskog vijeća na mandat od dvije i pol godine, koji je preuzeo 1. prosinca iste godine. Svoj prvi sastanak na vrhu Europske unije predvodio je 19. prosinca 2014. godine.

Tusk živi u Sopotu, a supruga mu je Małgorzata Sochacka s kojom ima dvoje djece.

2. JEZIK I KOMUNIKACIJA

U znanstvenim se istraživanjima jezik promatra kao evolucijska prilagodba za prenošenje poruka te predstavlja ono po čemu se možda najviše razlikujemo od životinja i ima nadmoćnu važnost u preživljavanju naše vrste (Coulmas 2005: 2). Kada se čovjek počeo služiti verbalnim kodom, odnosno kada je komuniciranje, prema Jespersenovoj tezi, steklo prednost

nad klicanjem, tj. nesvjesnim izražavanjem (prema: Pintarić 2002: 8), nastao je možda najveći izum u povijesti čovječanstva. Pomoću jezika utječemo na ljude i pojave oko sebe, razvijamo ideje, mijenjamo tijekove događaja, oblikujemo svoju stvarnost.

Jezik dakle ima veliku ulogu u našim životima i „u svekolikoj je ljudskoj javnoj djelatnosti ona jezična jedna od temeljnih ili, drugim rječima, upravo se jezičnom aktivnošću ljudska jedinka ostvaruje i potvrđuje kao društveno biće” (Badurina 2004: 154). Veliki lingvist 20. stoljeća, Ferdinand de Saussure (1959.) je definirao jezik kao društvenu činjenicu (prema Coulmas 2005: 3). Svaki jezik je kolektivan proizvod, artefakt kojeg su stvorili njegovi govornici i koji omogućava više oblike društvenog planiranja i suradnje da bi se ostvario napredak. Društvo je izgrađeno na jeziku i ne postoji nijedno ljudsko društvo koje ne govori i ne koristi jezik, odnosno komunikaciju, kao svoj centralni instrument organizacije (ibid.). Jezik, točnije verbalno izražavanje, i u svijetu politike predstavlja jedno od temeljnih sredstava za djelovanje te je logično da se među političarima velika pažnja posvećuje njegovanju jezičnog izraza.

Pod pojmom komunikacije Škiljan (2000: 12) podrazumijeva „svako odašiljanje (u našem slučaju: jezičnih) poruka, uz jedan bitan uvjet: primarni pošiljalac tih poruka, kao i njihov konačni primalac (ukoliko poruka do njega stigne), mora biti čovjek (...)“. Pojedinačno ostvarenje komunikacijske prakse naziva se *komunikacijski akt* ili *čin* (ibid.) u kojem *pošiljatelj* šalje *poruku* *primatelju* o određenom *kontekstu*, pri čemu poruka mora biti na *kodu* koji je zajednički primatelju i pošiljatelju, a ta se poruka kreće određenim *kanalom* (Katnić-Bakaršić 1999: 2).

2.1. JAVNA KOMUNIKACIJA

Ljudska se komunikacija realizira na razne načine u raznim situacijama i s obzirom na to gdje se nalazimo dok govorimo i kome se obraćamo, možemo uočiti ogromne razlike u svojim iskazima. Škiljan (2000: 13) zaključuje da se komunikacija ostvaruje u dvije sfere: javnoj i privatnoj. Ono što spada pod pojam javnog može se gledati „kao komunikacijska sfera u kojoj se pripadnici nekog društva bave pitanjima od zajedničkog interesa i u kojoj oblikuju svoje zajedničke stavove i htijenja; ta je sfera djelomično institucionalizirana implicitnim i eksplicitnim društvenim normama, a u njoj se odvija regulacija društvenog života. U sferi privatnosti sudionici zajednice zadovoljavaju svoje vlastite životne potrebe i interese“. Unutar javne komunikacije Škiljan (ibid: 65) nadalje razlikuje, još prema Aristotelovskom

modelu, pojedine domene: retoričku, poetsku i logičku. Iz suvremene perspektive retoričkoj domeni pripadaju diskurs politike, diskurs administracije i diskurs prava, a njima se može pridružiti i diskurs medija, kao posrednik u ostvarivanju njihovih temeljnih funkcija – konstituiranju (političke) javnosti i uređenju socijalno relevantnih odnosa u društvu (ibid: 95).

Udier (2008) objašnjava specifičnost javne komunikacije s obzirom na ulogu i status njezinih sudionika u društvenoj strukturi: „Pošiljalac odašilje javne poruke sa svojega relativno čvrstoga i prepoznatljivoga društvenoga položaja, a primatelji su potencijalno svi članovi zajednice. Pošiljalac stoga nastoji oblikovati svoju poruku tako da je heterogeno primateljsko tijelo može razumjeti i po mogućnosti prihvatiti. To nastojanje rezultira demokratičnošću i populističnošću javnoga diskursa po kojima se on razlikuje od drugih diskursa“. Specifičnost javne komunikacije je i u tome što primatelji poruke ne mogu pošiljateljima izravno dati povratnu informaciju jer „korisnik nema mogućnost neposrednoga odgovora, ali mora biti tretiran s poštovanjem i kao ravnopravan sugovornik“ (ibid.). Moderna se društva u javnoj komunikaciji služe standardnim ili substandardnim oblikom jezika (Škiljan 2000: 17) i on mora biti razumljiv i prihvatljiv brojnim i raznolikim članovima zajednice.

2.2. JEZIČNO RASLOJAVANJE

Kako bi udovoljio različitim potrebama zajednice u kojoj je sredstvo sporazumijevanja, standardni jezik se nužno raslojava (Badurina, 2008). U slavenskim je filologijama uobičajeno razmatranje jezičnog raslojavanja prema funkcionalnostilskom pristupu jeziku. U hrvatskoj se tradiciji s većim ili manjim odstupanjima ustalila podjela na pet funkcionalnih stilova: znanstveni, administrativno-poslovni, novinarsko-publicistički, književnoumjetnički (ili beletristički) i razgovorni funkcionalni stil (Badurina, 2008), a slično je i u Poljskoj gdje obično postoje: styl retoryczny, styl publicystyczny, styl naukowy, styl urzędowy, styl artystyczny i styl publicystyczno-dziennikarski (Wilkoń, 2000: 19).

3. JEZIK POLITIKE

Temeljem promatranja jezičnog ponašanja sudionika političke domene možemo bez ikakve sumnje govoriti o postojanju specifičnog koda javnog jezika, odnosno o takvoj jezičnoj pojavi koju njezini proučavatelji nazivaju *jezikom politike*. Njime se kao komunikacijskim

sredstvom služe svi oni koji na bilo kakav način sudjeluju u političkim pitanjima neke države. Najkraće rečeno, taj jezik obuhvaća čitav spektar javnih iskaza i tekstova koje proizvode vladajući i koje prenose mediji (Pawłowski, 2012: 170). Iako se relativno lako mogu odrediti prostor upotrebe jezika politike i sudionici komunikacijskog lanca u političkoj domeni, problem nastaje kada se ta jezična specifičnost pokušava smjestiti u postojeća razmatranja oko podjele općeg jezika. Različiti znanstvenici gledaju na taj problem s različitih gledišta i još ne postoji jedinstveni stav oko statusa te jezične varijante.

3.1. PROBLEM ODREĐIVANJA

Na temelju nekih promatranja jezik politike se smješta u administrativni funkcionalni stil, a na temelju drugih on spada u novinarski, retorički itd. Još uvijek se ne smatra zasebnim funkcionalnim stilom iako Fras (1999.) kao i mnogi drugi znanstvenici smatraju da bi izdvajanje jezika politike bilo svrsishodno i utemeljeno (prema: Ožóg 2007: 104). Ožóg (ibid.) iznosi da je jezik politike „raznolik, vrlo raslojen i veže razne stilove i načine izražavanja. Uslužuje javnu sferu koja je vezana uz funkcioniranje države, demokratsko ponašanje vlade na raznim nivoima, poduzimanje odluka, opravdavanje istih, donošenje zakona, trenutnu aktivnost predsjednika, vlade i parlamenta, uz stranačko djelovanje, lokalnu samoupravu, uz izborne kampanje itd.“

Škiljan suvremeni diskurs politike vidi prije svega kao neku vrstu profesionalnog žargona, budući da i politika sama predstavlja zasebnu sferu ljudske djelatnosti. „Već je u antici počeo proces profesionalizacije politike, a u modernim je vremenima on uvelike proširen, tako da politički diskurs danas ima mnoga obilježja pravog profesionalno određenog sociolekt; to znači da on nije namijenjen samo prenošenju političkih poruka (u najširem smislu te riječi) nego i iskazivanju pripadnosti grupi 'političkih govornika' i njihovu raspoznavanju u odnosu prema drugim socijalnim skupinama“ (Škiljan 2000: 70). Walczak (1994: 15) smatra da jezik politike predstavlja jezičnu varijantu, a te varijante su posljedice raslojavanja jezika. To raslojavanje može biti trojako, a prema tome su i jezične varijante trojake: teritorijalne, socijalne i funkcionalne ili stilske. Prema njegovu mišljenju jezik politike nikako nije teritorijalna inačica, a nije sasvim ni socijalna, jer jezik politike nije samo jezik kojim barataju isključivo političari, kao što je npr. studentski žargon onaj jezik kojim se služe studenti ili kao što je lopovski žargon jezik kojim se služe lopovi (ibid.). Studentski ili *lopovski* su jezici zatvorenih skupina i služenje takvim jezicima je oznaka pripadnosti grupi i izraz izolacije u

odnosu na ostatak društva. Za jezik politike se ne može tvrditi u potpunosti da je jezikom izolirane grupe ljudi i da se njime služe isključivo pripadnici zatvorenog društva radi razlikovanja zato što on mora biti razumljiv svima, budući da mu je cilj doprijeti do najšire moguće publike, tj. do najvećeg broja govornika nacionalnog jezika.

Walczak (1994: 16) nabraja autore tekstova koje identificiramo kao izraze jezika politike: 1) političari, 2) ljudi koji su s njima povezani (savjetnici, glasnogovornici za tisak, stručnjaci s područja sociotehnike, propagande, reklame itd. – njihova uloga je osobito vidljiva u vrijeme izbornih kampanja) i 3) novinari, osobito novinari koji su specijalizirani za političku problematiku. Nabrojenima je nužno dodati i izvršioce političkih sistema, a to su ljudi iz javne uprave, regionalnih i lokalnih samouprava itd. Iz toga je vidljivo da su i tekstovi koje ti ljudi produciraju različitih karaktera – jedni spadaju u krug novinarskog stila, drugi u administrativni, neki u retorički i sl. Iako upravo zbog toga neki ne smatraju da je jeziku politike mjesto među funkcionalnim stilovima, Walczak ga smješta upravo onamo i smatra ga funkcionalnom varijantom poljskog jezika koja se koristi u tekstovima: 1) koje stvara krug političara i ljudi koji su vezani za njih (savjetnici, glasnogovornici za tisak, stručnjaci iz područja sociotehnike, propagande, reklame itd. koji su na raspolaganju političarima) i novinara specijaliziranih za političku problematiku; 2) koji su intencionalno upućeni svim korisnicima općeg jezika; 3) koji se tiču sfere politike i 4) koji se odlikuju dominacijom funkcije uvjeravanja uz prisutnost – u različitim tekstovima te inačice u vrlo različitom stupnju – i drugih funkcija kao što je informacijska, ekspresivna ili autotelična (1994: 20). Siewierska-Chmaj (2005: 37) iznosi stav većine znanstvenika o prihvaćanju posebnog statusa jezika politike, uzimajući za kriterij funkciju kakvu ispunjavaju politički tekstovi (tako je i kod većine europskih znanstvenika koji razlikuju *political language* – u engleskom, *politische Sprache* – u njemačkom, *le discours politique* – u francuskom, *jazyk polityki* – u ruskom). Premda većina znanstvenika prihvaća to gledište, teško je taj jezik nazvati klasičnom funkcionalnom varijantom poljskog jezika. Izdvajanje jezika politike iz općeg jezika stvara zbrku u opće prihvaćenim klasifikacijama jezika. Jedini kriterij funkcionalne varijante koji jezik politike nesumnjivo ispunjava jest tematski kriterij koji se odnosi na leksički sadržaj tekstova (Siewierska-Chmaj 2005: 39). Gazdić-Alerić (2009: 74) u svojem proučavanju frazeologije jezika politike smješta taj jezik u politički podstil administrativnog funkcionalnog stila, a Silić (2006: 73) govori o žanru kada spominje politički govor unutar administrativno-poslovnog stila.

3.2. KARAKTERISTIKE JEZIKA POLITIKE

Jezik politike dakle u sebi veže razne stilove i načine izražavanja. Sama priroda političkog djelovanja, koji se sastoji u vladanju i rješavanju problema društva u više domena života, pretpostavlja upotrebu jezika iz različitih područja (Ožóg 2007: 105). Političari se danas u svojim iskazima dotiču najrazličitijih tema kao što su pravo, ekonomija i gospodarstvo, zaštita okoliša, nove tehnologije, mediji, religija, međunarodni odnosi, kultura itd. Tekstovi koji se pripremaju tim jezikom također su vrlo raznorodni; različite vrste iskaza upotrebljavaju se u parlamentu, na izbornim skupštinama ili pak u medijima. Bralczyk je uočio da u njemu postoji mogućnost „nesputanog korištenja skoro svih registara poljskog jezika u političkim djelovanjima: od najuzvišenijeg patosa do čak vulgarnog razgovornog jezika, od rafinirane terminologije do populističkih pustih fraza” (prema: Siewierska-Chmaj 2005: 35). Rozina i Karapetjana (2009: 115) su u svojem istraživanju o upotrebi jezika u političkoj retorici zaključile kako on koristi široki spektar retoričkih sredstava na fonetskoj, sintaktičkoj, leksičkoj, semantičkoj, pragmatičkoj i tekstualnoj razini, kako bi se stvorio takav jezik koji je lako usvojiv u masovnim medijima i koji ciljane publika može upamtiti. Važno je napomenuti da se jezik politike ne može smatrati komunikacijom koja se odvija isključivo između onih koji vladaju i onih kojima se vlada, već se pošiljalac mora proširiti i na masovne medije koji pišući o politici stječu, kopiraju te čak i tvore pravila koja funkcioniraju u jeziku politike (Siewierska-Chmaj 2005: 36).

Kada govorimo o jeziku politike u Hrvatskoj i u Poljskoj, neizostavno se moramo osvrnuti na pojam *novogovora*. Taj je pojam nastao kalkiranjem Orwellovog termina *newspeak*⁹, a odnosi se na „idiom totalitarnoga sustava, koji se kao relativno zatvoren sociolekt određene politokracije postupno, prije svega medijski, nameće kao metajezik vladajuće ideologije s tendencijom preuzimanja općih jezičnih funkcija“ (Sesar, Muhvić-Dimanovski 2003: 279).

Głowiński (1993.) je na temelju analize brojnih propagandnih i publicističkih tekstova izdvojio temeljne karakteristike novogovora:

- dominacija arbitrarno nametnutih vrijednosti nad značenjem riječi;
- vezanje pragmatičnih i ritualnih elemenata pri čemu se ritualnost izvukla u određenim tipovima iskaza u prvi plan;
- vjera u magičnu funkciju jezika, predstavljanje pukih želja na takav način kao da su one elementi stvarnosti;

⁹George Orwell: 1984.

- slogani koji označavaju okvire postojećeg svijeta;
- antikomunikativnost i jednostranost poruke;
- totalitarna priroda novogovora koja jedino sebi priznaje pravo ocjenjivanja, a sama ne podliježe nikakvoj ocjeni (prema: Siewierska-Chmaj 2005: 32).

Svojevremena pojavnost novogovora je bila neupitna u zemljama u kojima je vladao komunizam, pa tako i u Hrvatskoj i Poljskoj, a njegovi su se odjeci osjetili ondje i do kraja 90-ih godina, u demokratskom sistemu, i dokle god su i znanstvenici, prema Siewierskoj-Chmaj (2005: 32) i barem što se tiče Poljske, analizirali jezik politike tek djelomično, koncentrirajući se na propagandnim i agitacijskim tehnikama. Danas nije moguće izjednačiti jezik politike s pojmom novogovora, prije svega upravo stoga što se on odnosi na pojave u totalitarnim uvjetima koji su nestali tranzicijom ovih zemalja iz komunizma u kapitalizam i parlamentarnu demokraciju. Neke od karakteristika novogovora, međutim, prisutne su i u današnjem političkom diskursu, a tiču se načina kombiniranja jezičnih i stilskih sredstava, o kojima govore Sesar i Vidović Bolt (2011). Primjerom se može navesti jedna od njegovih najbitnijih značajki, a to je semantička prijetvornost, odnosno semantička inflacija, semantička labavost, semantičke crne rupe, tzv. prazne i isprane riječi. Većina takvih riječi i pojmova je vezana uz određena razdoblja u pojedinim političkim i društvenim sistemima pa je i njihova konstanta trajna koliko su trajni i sami sustavi koji su ih proizveli. „Međutim, konstitutivni elementi novogovornih modela i nisu takvi nazivi, nego mnoge semantički prazne ili mutne riječi koje pripadaju općem leksiku, a ne odnose se na konkretne društvene pojave ili političke prilike. One prikrivaju nemuštoš poruke, varaju njezina primatelja i skrivaju odgovornost pošiljatelja“ (Sesar, Vidović Bolt 2011: 245).

Politički tekstovi samog kraja 20. stoljeća na ovamo predstavljaju „potpuno novu kvalitetu komuniciranja. Karakterizira ih velika inovativnost i leksička raznolikost, ali prije svega kreativna uloga pošiljatelja koji disponira punim opsegom jezičnih sredstava koji služe za izražavanje vlastitih uvjerenja i oblikovanja određenih ponašanja primatelja. Jednoglasnost (glas predstavnika vlade monostrukture) je zamijenila višeglasnost (predstavnicima različitih političkih orijentacija, novinari), a formalnost, stereotipnost i šablonski jezik izgurale su jezična igra, leksičko bogatstvo, raznolikost, kako na razini forme, tako i na razini sadržaja“ (Siewierska-Chmaj 2005: 33). Iako je tvorcima suvremenog jezika politike u demokratskim društvima stalo do toga kako će ih primatelji prepoznati i oni svoje jezično ponašanje upravljaju u kreiranje svoje sudbine koja zavisi od stava publike, Siewierska-Chmaj (2005: 33) uočava da se jeziku politike svejedno pripisuju takve karakteristike kao što su nejasnost, vulgarnost, nejednoznačnost, a prije svega manipulativnost. Stanisław Dubisz (1992.) je u

svojoj analizi jezika politike kao zasebnog fenomena zaključio kako on sadrži i posebne elemente i (većinom) elemente uzete iz različitih stilova i inačica (prema Siewierska-Chmaj 2005: 38). Autor je uspio izdvojiti sljedeće karakteristike: deformacija značenja izraza, šablonizacija, popularizacija stilističkog kiča, višerjeđe i neodređenost iskaza, preuzimanje većine leksičkih pogrešaka i prijestupa tipičnih za publicističko-novinarski i administrativni stil, utjecaji znanstvenog stila koji pruža prije svega termine iz društveno-ekonomskih i administrativnih pitanja te stručne izraze i fraze, veza s retoričkim i umjetničkim stilom koja je vidljiva u određenim leksičko-semantičkim sredstvima kao što je korištenje epiteta i metafora te primjena retoričkih figura, patetičnog i ocjenjivačkog rječnika (ibid.). Ožóg (2007: 106) primjećuje da jezik politike osiromašuje, gubi eleganciju i postaje sve više šablonski. Uzroke tome vidi u promjeni sistema i jačanju demokracije u Poljskoj nakon čega su postmodernističke tendencije počele radikalno preobražavati poljsku kulturu, a uslijed toga se počeo mijenjati i jezik politike. Postmodernističko društvo je društvo mase u kojem vrijednost imaju neuglađenost, kolokvijalnost i vulgarnost. Ožóg uočava (ibid. 107) kako političari čak i najkompliciranije društvene pojave opisuju kolokvijalnim izrazima i tako ugađaju prosječnom primatelju obraćajući se njegovim najjednostavnijim životnim iskustvima. Isti autor spominje i karnivalizaciju političkog iskaza koja se odnosi na zabavu s riječima, suptilnu ili neistančanu jezičnu igru, dosjetku, ironiju, a katkad grotesku ili crni humor.

3.3. FRAZELOGIJA U JEZIKU POLITIKE

U suvremenom jeziku politike prisutna su razna frazeološka sredstva i ona se upotrebljavaju iz više razloga. Često možemo zapravo govoriti o nesvjesnom oslanjanju na već gotovu i poznatu formu koja se lako ubacuje u novu okolinu. U tom smislu ih, zbog njihovog automatizma, možemo promatrati kao pragmeme podštapalice, odnosno frazeologizme-podštapalice o kojima govori Pintarić (2002: 234). One imaju pragmatično značenje, označavaju nesvjesne prekide u diskursu i pauzu te imaju više funkcija, a ovdje od brojnih navodimo one koje bi se mogle iščitati u slučajevima već pripremljenih govora jer se u ovom radu ne analiziraju spontani iskazi:

- koristimo ih kako bismo naglasili ključne riječi ili misli;
- neke čine govor ekonomičnim, jer sažimaju ono što je primatelju poznato;
- naglašavaju govornikovo uvjerenje te tako pridonose njegovoj persuzivnosti;

- pojačavaju zaključak i dodaju objašnjenje;
- njima se mogu ublažiti tvrdnje;
- može se pokazati bliskost s primateljima;
- mogu se izraziti emotivnost, čuđenje i divljenje;
- a iz nekih se može iščitati i želja govornika da se pokaže učenim (ibid. 241-242).

Koliko se neki od tih frazema koriste svjesno ili nesvjesno, odnosno je li riječ o intenciji govornika da nešto postigne njihovom upotrebom ili se radi o automatiziranosti primjene, teško je uvijek točno odrediti. Automatizam u korištenju okamenjenih sklopova otkriva da je govornik u svoju memoriju uspješno pohranio kodove potrebne za sporazumijevanje, a spretan i upućen govornik će u svakom slučaju svjesno i planski upotrijebiti sve mogućnosti u jeziku koje su mu na raspolaganju kako bi postigao čim veći učinak na primatelje. Vidović Bolt (2011a: 62) iza upotrebe frazeoloških sredstava u političkom diskursu vidi izvršenje određenih funkcija zahvaljujući kojima se s jedne strane priopćuju informacije (referencijalne funkcije), a s druge strane uvjeravaju, tj. oblikuju neki stav (konativne funkcije). Uz pomoć njih se uspostavlja kontakt s primateljima, brže se i lakše plijeni njihova pažnja, informacija koja se pokušava prenijeti postaje jasnija i čini se pristupačnijom nego primateljima strane i nepoznate riječi (ibid.). S jedne strane dakle razna frazeološka sredstva mogu govorniku služiti da se privuče pozornost recipijenata i da im se približi sadržaj poslani poruke, ali ih s druge strane možemo promatrati i kao način da se njihova pažnja odvraća s bitnog na nebitan sadržaj poruke. Drugim riječima, izražavanje stvarnog, doslovnog značenja se može izbjeći i prikriti neizravnim, figurativnim značenjem. Rozina i Karapetjana (2009: 116) govore o frazeološkim aluzijama koje zauzimaju značajnu ulogu u političkoj retorici jer služe implicitnom mentalnom povezivanju sa slikom frazeološke jedinice, a povrhu toga su u širokoj uporabi zato što:

- 1) se koriste slikovitošću kako bi prizvale imaginaciju,
- 2) stvaraju figurativan jezik koji prelazi granice općeg jezika,
- 3) pridonose uspješnom predstavljanju slike kroz potporu često neizgovorenih izraza, ali koje primatelji mogu smjestiti procesuirati.

Navedene funkcije se odnose na niz različitih vrsta frazeoloških sredstava pa je za njihovo predstavljanje najprije potrebno razraditi temeljne pojmove u frazeologiji.

4. FRAZELOGIJA – SAMOSTALNA JEZIKOSLOVNA DISCIPLINA

Frazeologija je grana jezikoslovlja koja se bavi izučavanjem kombinacija riječi. Točnije, ona se „bavi frazemima (frazeologizmima) odnosno stalnim svezama riječi u kojima je jedna ili više sastavnica izgubila svoje osnovno značenje“ (Menac 2007: 5). Termin *frazeologija* (grč. *phrasis* 'izraz' + *lógos* 'riječ, govor') može imati dva značenja: jedno se odnosi na „lingvističku disciplinu, na znanost o ustaljenim izrazima čvrste strukture, koji se mogu izučavati u okviru jednoga ili više jezika odnosno samo na teoretskom planu“ (Fink-Arsovski 2002: 5), a drugo značenje „predstavlja ukupnost frazema raspoređenih prema različitim kriterijima“ (ibid.). Frazeologija je relativno mlada lingvistička znanost, ali je zanimanje ustaljenim svezama riječi počelo i puno prije osamostaljenja frazeologije kao zasebne discipline leksikologije. T. Forgács (2007: 11) navodi kako ih je još Erazmo Rotterdamski skupljao i sabrao u svoj *Adagorium* koji se pojavio 1574. godine. Razmatranje tih jedinica u teorijskom smislu se, međutim, javlja tek početkom 20. stoljeća. Francuz Charles Bally je u svojem djelu *Traité de Stilistique Française*, objavljenom 1909. godine, po prvi put upotrijebio naziv *frazeologija* kao termin (ibid.), a tek u Sovjetskom Savezu frazeologija otpočinje svoj put prema osamostaljivanju i to nakon 1947. godine, tj. nakon objavljivanja *Osnovnih tipova frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* lingvista Viktora Vladimiroviča Vinogradova. Odatle se kao samostalna disciplina proširila i na ostale slavenske zemlje, pa tako i na Hrvatsku i na Poljsku. Antica Menac je najzaslužnija za poticanje njenog razvoja na našem području, objavljujući radove od 70-ih godina 20. stoljeća. Oko sebe je okupila grupu suradnika koji su uskoro postali jezgra *zagrebačke frazeološke škole* (Fink-Arsovski 2002: 6). U Poljskoj je Stanisław Skorupka prvi sredinom 20. st. prvi objavio znanstveno istraživanje iz područja frazeologije (Vidović Bolt 2011b: 15). Danas se na području frazeologije u objema zemljama objavljuju brojni znanstveni radovi i rječnici.

4.1. FRAZEM – OSNOVNA JEDINICA FRAZELOGIJE

Frazem odnosno ustaljena sveza riječi je osnovna jedinica proučavanja u frazeologiji. U hrvatskoj se literaturi osim naziva *frazem* koriste i mnogi drugi izrazi: *frazeologizam*, *frazeologem*, *idiom*, *idiomatska fraza*, *stalni izraz*, *ustaljeni izraz*, *ustaljena kolokacija*, *frazeološka jedinica*, *frazeološki obrat*, *stalni leksički kompleks*, *okamenjeni izraz*, *okamenjeni sklop*, *ustaljena fraza* itd. (Menac 2007: 11, Vidović Bolt 2011b: 17). I u poljskoj frazeologiji

postoji više naziva: *frazeologizm*, *związek frazeologiczny*, *jednostka frazeologiczna*, *grupa frazeologiczna*, *idiom*, *idiomatyzm*, *zwrot*, *frazem*, *wyrażenie* itd. (Vidović Bolt 2011b: 17), a raznolikost nazivlja pokazuje kako među znanstvenicima nije usuglašeno koja je definicija frazema, točnije, što se sve može ubrojiti među frazeme. U ovom se radu izraz *frazem* koristi isključivo za one sklopove riječi koji se smatraju dijelom frazeologije u užem smislu.

4.2. OBILJEŽJA FRAZEMA

Budući da govorimo o *svezama riječi*, jasno je da se frazem mora sastojati od najmanje dvaju elemenata. Najmanja frazeološka jedinica se dakle sastoji od dvije povezane riječi i to obilježje frazema nazivamo *polileksikalnošću* (Fink-Arsovski 2002: 6). „Frazem se ne stvara u govornom procesu, nego se kao već zapamćena, usvojena ili naučena (ako se radi o stranom jeziku) cjelina uključuje u diskurs, pa se stoga može govoriti o njegovoj *ustaljenosti* odnosno *reproduktivnosti*“ (ibid). Kako bi se frazemi, odnosno *frazeološke sveze* lakše objasnili, potrebno ih je usporediti sa *slobodnim svezama*. Za razliku od slobodnih sveza riječi koje nastaju u govornom procesu i u kojima svaka sastavnica zadržava svoje značenje, kod frazeoloških sveza dolazi do promjene odnosno gubitka značenja barem jedne od sastavnica (Menac 2007: 9). Ako promotrimo kombinaciju riječi **med i mlijeko**, u slobodnoj svezi svaka od sastavnica zadržava svoje značenje (npr. u rečenici: *Med i mlijeko – tako jednostavan, a učinkovit recept za zdravlje, ali i lakši san.*) i tada ta sveza označava materiju, tj. hranjive sastojke, a u frazeološkoj svezi dolazi do promjene značenja pa u rečenici: *...u trenutku kada se činilo da je sve med i mlijeko,...* značenje te sveze predstavlja izobilje nečega, blagostanje. U drugoj rečenici je došlo do *desemantizacije* (semantičke preoblike, semantičke pretvorbe) sastavnica u svezi, tj. one su izgubile svoje prvotno leksičko značenje. Kod slobodnih sveza riječi značenje nastaje temeljem zbroja leksičkih značenja pojedinih sastavnica, a kod frazeoloških sveza značenje ne proizlazi iz zbroja značenja pojedinih komponenti. Kada govorimo o desemantizaciji kod sveza riječi, ne mora značiti da semantička pretvorba uvijek zahvaća sve sastavnice u frazemu pa se tako u određenim slučajevima radi o potpunoj, a u drugim slučajevima pak o djelomičnoj desemantizaciji. Potpuna desemantizacija predstavlja semantičku preobliku svih sastavnica u frazemu i njihovo značenje ne možemo objasniti pomoću frazeoloških sastavnica (**med i mlijeko** znači izobilje, blagostanje), a kod djelomične desemantizacije je samo dio sastavnica izgubio svoje osnovno leksičko značenje pa se u opisu njihovog značenja najčešće koriste one sastavnice

koje se nisu desemantizirale (**teške riječi** predstavljaju uvredljive riječi, teške uvrede) (Fink-Arsovski 2002: 7). Frazeme karakterizira i *cjelovitost* i relativno *čvrsta struktura*. Struktura pojedinih frazema je toliko čvrsta da se sastavnice u njima ne mogu zamijeniti nekom drugom riječju, čak ni ako se radi o sinonimu, npr. ne kažemo **riječ tri**, nego **riječ dvije**. Stabilan je i poredak sastavnica pa ne govorimo **mlijeko i med**, već **med i mljeko**. Međutim, čvrsta struktura i stabilan redoslijed riječi kojima se odlikuju neki frazemi nije uvijek nužna karakteristika kojom se neka sveza riječi uvrštava među frazeme. Pojedine se sastavnice ipak mogu zamijeniti sinonimom, semantički bliskom riječi ili onima koje nisu nimalo bliske po značenju, a neke su sastavnice zamjenjive i riječima suprotnoga značenja (Menac 2007: 12). Za većinu frazema su karakteristične i *slikovitost*, *ekspresivnost* i *konotativno značenje*. Njihova slikovitost se temelji na frazemačkoj pozadinskoj slici, tj. na semantičkom talogu koji nastaje procesom desemantizacije sastavnica (Fink-Arsovski 2002: 6), njihova ekspresivnost služi da se nešto, umjesto neutralnim jezikom, iskaže ekspresivnim izrazom, a konotativna značenja (Menac 2007: 20) pružaju dodatnu informaciju o stavu ili namjeri govornika (npr. **vidjeti svašta** znači imati iskustva, ali prvenstveno u negativnom značenju).

4.3. FRAZEMI U UŽEM I FRAZEMI U ŠIREM SMISLU

Frazemi se dakle u literaturi najčešće opisuju kao potpuno ili djelomično desemantizirani sklopovi (najmanje dviju) riječi koje se rabe u već gotovom obliku te imaju relativno čvrstu strukturu i donekle stabilan redoslijed riječi, a karakteristična im je slikovitost, ekspresivnost i konotativno značenje. Te se osobine odnose na *frazeme u užem smislu*. Međutim, postoje i takve sveze riječi kojima je svojstvena ustaljenost, čvrsta struktura i cjelovitost, ali kod njih nije provedena potpuna desemantizacija (ili uopće nije provedena, tj. riječ je o tzv. *nultoj desemantizaciji*) a izostaje i slikovitost, ekspresivnost i konotativno značenje (Fink-Arsovski 2002: 7). Takvi su izrazi dio *frazologije u širem smislu* (ibid.) i budući da čine velik dio jezika politike, ulaze u predmet naše analize.

4.3.1. Stručnojezični frazemi

Mihaljević i Kovačević (2006: 12) navode kako su frazemi u širem smislu česti u nazivima iz različitih područja i vrlo su česti u administrativnom i znanstvenom funkcionalnom stilu, a u literaturi se nazivaju *stručnojezični frazemi* ili *frazeološki nazivi (termini)*. Skorupka (1974: 8) na specijalnu terminologiju, za razliku od frazeoloških sveza, gleda kao na sklopove koji

nemaju preneseno značenje, ali im se pripisuje ustaljenost te služe za izražavanje različitih pojmova. Müldner-Nieckowski (2004: 16) u tu „pograničnu zonu“ ili u širu frazeologiju ubraja četiri vrste sintagmi (*terminy, rzeczowniki wielowyrazowe, połączenia publicystyczne* te *komendy, rozkazy i dyrektywy*), a u odabranoj građi nalazimo primjere iz sljedeće dvije skupine:

4.3.1.1. *terminy*, odnosno nazivi s posebnim značenjem koji se koriste u različitim područjima kao što su znanost, umjetnost, sport, tehnika, medicina i sl. Nalazimo primjere iz informatike: **baza podataka; multifunkcionalna platforma; softverski instrument; umrežavanje podataka; sieć informatyczna.**

4.3.1.2. *połączenia publicystyczne*, odnosno izrazi koje koriste novinari i političari. Što se tiče za ovaj rad prikupljene građe, takve sveze riječi pokrivaju više razina koje obuhvaća politička djelatnost pa ih zbog lakšeg pregleda dijelimo u podskupine vodeći se klasifikacijom UNESCO-a iz 1950. godine (Meyer 2013: 18-19). Ona političku znanost dijeli na četiri područja: političku teoriju, političke institucije i sisteme, političku sociologiju te vanjsku i internacionalnu politiku. U odabranim tekstovima nalazimo sveze riječi koje se javljaju unutar sljedećih od navedenih područja:

a) Političke institucije i sistemi. Ovdje se izdvajaju ustaljeni izrazi koji se odnose na:

- vladu, parlament, ustav, zakone i pravni sustav (**antikorupcijski mehanizmi; državna tijela: izvršna vlast; paket mjera; paket odluka; policijski aparat; pravosudna tijela; ustavni poredak; akt wyborczy; likwidowanie przepisów; mieć większość; nadprodukcja ustaw; praktyka legislacyjna; zbudować przepisy; wprowadzenie ustawy; wotum nieufności; wotum zaufania**);
- javnu upravu te regionalne i lokalne oblike vlasti (**birokratske zapreke i barijere; centralizirana država; država bez papira; predstavničko tijelo; stručno tijelo; tijela državne uprave; administracja publiczna; instytucje publiczne; odchudzanie administracji; służby państwowe (publiczne)**);
- ekonomska i socijalna pitanja države (**credit crunch; deficit proračuna; donošenje proračuna; državne financije; energetsko čvorište; financijske institucije; fiskalna odgovornost; gospodarska diplomacija; gospodarska kriza; gospodarski rast; green field; izlazak iz krize; javna potrošnja; javni novac**;

javni sektor; nacionalno blago; nepovoljni finansijski vjetrovi; otvoreno tržište; pad proizvodnje; porast prometa; proračunski deficit; punjenje proračuna; rast osobne potrošnje; razmjena dobara; smanjiti proračunsku potrošnju; socijalna država; trgovina na malo; usvojiti proračun; vanjska trgovina; zdravi kapital; czas kryzysu; bezpieczeństwo finansowe; danina publiczna; danina składowa; dług publiczny; dochody kapitałowe; finanse publiczne; instrumenty finansowe; inwestować pieniądze; inwestować środki; kapitał prywatny; konsolidacja wydatków; kryzys finansowy; mobilizacja środków; narzędzie bankowe; obłożenie daniną; obniżenie deficytu; omijanie podatku; pakiet antykryzysowy; papiery dłużne; procedura nadmiernego deficytu; przechodzić przez kryzys; przetrwać (przeżyć) kryzys; pułapka czasowa; strumienie pieniędzy; środki finansowe; wpaść w recesję; wzrost bezrobocia; wzrost gospodarczy; wzrost PKB; zabezpieczenie finansowe; zamrożony kapitał; zjawiska recesyjne; źródło dochodu; źródło energii; życie gospodarcze);

- b) Politička sociologija. Ovo se područje odnosi na političke stranke, sudjelovanje građana u vlasti i upravljanju pomoću izbora te javno mnijenje i medije:

izaći pred birače; izgubiti izbore; izlaziti na izbore; opozicijski redovi; politička borba; politička trgovina; politički pritisak; po političkom ključu; redovi koalicije; stranački obilježeni; vladajuća većina; voditi *kakvu* politiku; debata publiczna; kampania wyborcza; kluby parlamentarne; krajobraz polityczny; lewa strona; ława opozycji; opinia publiczna; polityczne centrum; prawa strona; przestrzeń publiczna; radykalna prawica; scena polityczna; siły polityczne; skrajna lewica (prawica); świat polityki; większość parlamentarna; wojna polityczna; wyborcze obietanki; życie polityczne;

- c) Vanjska i međunarodna politika:

globalna scena; globalni okviri; institucije Europske unije; mala zemlja; mali narodi; učvrstiti međunarodni položaj; vanjska politika; globalne zawirowania; korpus dyplomatyczny; kraje sąsiedzkie; państwa rozwinięte; polityka zagraniczna; scena europejska; sprawy zagraniczne; strategia międzynarodowa.

Važno je napomenuti da se u domaćoj literaturi ovdje navedeni primjeri ne smatraju na svim mjestima frazemima u širem smislu, nego se u određenim slučajevima govori o *kolokacijama* odnosno *kolokacijskim svezama*. Blagus Bartolec (2012: 52) objašnjava kako je kolokacijska sveza vrsta frazema, „u kojima se desemantizira samo jedna sastavnica, dok u frazemima dolazi do desemantizacije (...) cijele sveze“ (ibid.). Očigledno je da se kod raznih autora drugačije gleda na definiciju ustaljenih sveza riječi koje su prošle različite stupnjeve desemantizacije (ili ih uopće nisu prošle). Vodeći se zaključcima i podjelama koje nude frazeolozi, u analizu ovog rada su uključeni, osim desemantiziranih frazema, i svi ustaljeni sklopovi riječi sa čvrstom i stabilnom strukturom i oni se smatraju dijelom frazeologije u širem smislu.

4.3.1.3. Fink-Arsovski (2002: 8) ističe jedan tip izraza karakterističnih za administrativni ili publicistički stil – *glagolske sklopove* u kojima se glagol semantički ispraznio, a imenica signalizira frazeološko značenje. Ovo su primjeri koje nalazimo u odabranim govorima:

davati rezultate; djelovati u sklopu čega; dobiti podršku; ispuniti kriterije; ispuniti obaveze; obaviti razgovore; otvoriti mogućnost; podnijeti zahtjev; poduzimati mjere; postići dogovor; postići konsenzus; pozivati na konsenzus; provesti mjere; provoditi program; provoditi reforme; pružati potporu; staviti što u funkciju; stvoriti uvjete; ubrzati proceduru; ulagati napore; završiti pregovore; osiagać efekt; osiagać sukcesy; podejmować decyzje; podjąć działania; proponować decyzje; proponować rozwiązanie; proponować zmiany; prowadzić pracę; przedstawić propozycję; przygotować materiał; realizować projekt; rozwiązać problem; wprowadzać reformę; zdawać raporty.

4.3.2. Frazeološke igre

Frazeologiju u širem smislu obilježena je i *frazeološkim igrama* o kojima govori Fink (1997: 325): „kod njih dolazi do neke vrste neočekivanog pomaka u odnosu na strukturu, sastav frazema, s jedne strane, i frazeološko značenje, s druge“. Vidović Bolt (2011a: 57) ih naziva i *frazemskim modifikacijama* koje predstavljaju „svako svjesno ili nesvjesno odstupanje od frazeološke norme, odnosno narušavanje čvrste strukture kanonskoga oblika ustaljene sveze, dakle, onoga oblika u kojem je frazem najveći broj puta potvrđen, ali ne i isključivo u rječnicima“. U poljskoj frazeologiji takva odstupanja od norme se nazivaju *frazeološkim inovacijama* (*innowacje frazeologiczne*) (Müldner-Nicekowski 2004: 21). One su onda

svjesne i dopuštene kada im je cilj da iznenade primatelja, odnosno da mu privuku pažnju (npr. u šalama, aforizmima ili jezičnoj igri), a one inovacije koje nesvjesno i iz neznanja mijenjaju strukturu i značenje frazeološke sveze te joj umanjuju kvalitetu i iskrivljuju je, smatraju se *frazeološkim greškama* (*bląd frazeologiczny*) (ibid.).

Frazeološke igre se, prema Vidović Bolt (2011a: 57), mogu odnositi na dopunu ili proširenje (dodavanjem novih sastavnica), redukciju ili elipsu (izostavljanjem frazemskih sastavnica), supstituciju (zamjenom postojećih sastavnica) i kontaminaciju (spajanjem dvaju ili eventualno više frazema).

4.3.2.1. Proširenje frazema vidljivo je u rečenici: (...) *ali to se ne postiže ognjem, mačem i psovkama* (...) u kojoj je frazem **ognjem i mačem** dopunjen novom sastavnicom. Primjer dodavanja nove sastavnice nalazim i ovdje: (...) *to će mi biti jako na srcu*, gdje je frazem **na srcu je komu što** proširen prilogom **jako**. Proširen je i ustaljeni izraz **suzbijati navike** pa je nastao pleonastički **suzbijati stare navike**. Meteorološki pojam **nepovoljni vjetrovi** također je proširen pa je meteorološki pojam našao primjenu i u području ekonomije: **nepovoljni financijski vjetrovi**. Frazem **preuzeti odgovornost** je proširen na sljedeći način: (...) *da su spremni na to preuzimati i više razina odgovornosti za nacionalnu politiku*. Poljski frazem **pochylić głowę przed czymś, kymś** proširen je sastavnicom **nisko** čime se još više naglasilo iskazivanje poštovanja, a **mieć coś w głowie** je proširen na ovakav način: **mieć coś w glowach i sercach**.

4.3.2.2. Redukcija je provedena na dvama hrvatskim frazemima (**diže se kosa <na glavi> komu <od čega>** i **koža se ježi (naježi) komu**) u ovoj rečenici: (...) *od ponosa se na ovim prostorima (...) često dizala kosa i ježila koža*.

4.3.2.3. Supstitucijom, odnosno zamjenom postojeće sastavnice novom, nastao je sklop u ovoj rečenici: (...) *ponos (...) kad god ga je netko na bubnjeve lupao* (...). Iz poznatog frazema **udarati u bubanj**, gdje se zamijenio ne samo glagol, već se promijenila i rekcija, nastao je još negativnije obojen izraz. Od frazema **gurnuti / gurati pod tepih što** također je promjenom glagola i njegove rekcije nastao novi izraz: **skrivati pod tepihom**. Glagolsku supstituciju nalazimo i u ovoj rečenici: (...) *moramo uvesti državne financije u mirne vode* (od frazema **uploviti u mirne (mirnije) vode**). Zanimljiv je izraz **nuklearna zajednica** koji je očito nastao od sociološkog i antropološkog termina **nuklearna obitelj** (Murdock 1949: 1). Riječ *zajednica* u odnosu prema riječi *obitelj* pretpostavlja širi smisao onog što se u društvu

smatra prihvatljivim oblikom seksualne veze dvoje ljudi koja se odvija unutar obitelji pa je zamjenom sastavnica nastao politički korektniji termin. U poljskom dijelu korpusa primjer supstitucije nalazimo u ovoj rečenici: (...) *kiedyś ta historia swoje szpetne oblicze może znowu pokazać* (...), gdje je korišten frazem **pokazać czyjeś prawdziwe oblicze**. Frazem **znaleźć się (zostać) na bruku** također doživio zamjenu jedne od sastavnica u sljedećoj rečenici: (...) *ale kolejne 500 tys. ludzi będzie na bruku* (...). Tusk je u rečenici (...) *polski rolnik ma tych pieniędzy ukrytych pod poduszką* (...) novac bez promjene u značenju sakrio pod jastuk umjesto pod uobičajeni madrac (**ukryć pieniądze pod materac**). U rečenici (...) *ta ulga prorodzinna będzie w sytuacji, kiedy będzie co najmniej dwójka dzieci. Mówiąc ludzkim językiem*. Tusk poznati frazem **mówić wspólnym językiem** modificira supstitucijom jedne od sastavnica i tako, iako naizgled pleonastično, dobiva izraz u kojem naglašava svoju brigu za obitelji s djecom.

4.3.2.4. Frazem **kucati na zatvorena vrata** nastao je **kontaminacijom** dvaju frazema koji sadrže jednu istu sastavnicu (**kucati na čija vrata** i **naići / nailaziti na zatvorena vrata**). Kontaminacijom (**držati (imati) na oku koga, što** i **imati u vidu <koga, što>**) nastao je i sklop u sljedećoj rečenici: *I svaka promjena (...) će prije svega imati to pred očima, (...)*. Dva poljska frazema, **wziąć coś na swoje barki** i **wziąć na siebie ciężar czegoś**, stopila su se u jedan pa je nastao frazem u ovoj rečenici: (...) *najmniej zarabiający biorą na swoje barki ciężar utrzymania systemu emerytalnego* (...).

4.3.3. Frazeološke pogreške

Primjer frazeološke pogreške nalazimo u hrvatskom dijelu korpusa: "(...) *ulazimo u zatvoreni krug, u circulus vitiosus duga* (...)" gdje je frazem **začarani krug** (bezizlazan položaj) nenamjerno pretvoren u pleonazam (jer krug ne može biti ništa drugo nego zatvoren), a pogreška je tim veća što se u nastavku navodi i latinski (točni) izvornik frazema. Isto tako u rečenici (...) *okrećemo jednu novu stranicu i jedno novo poglavlje* (...) nalazimo primjer jednog točno navedenog frazema i jednog pogrešnog, jer se stranica okreće, ali se ne okreće i poglavlje već se ono otvara (ispravno bi frazem glasilo **otvoriti novo poglavlje**).

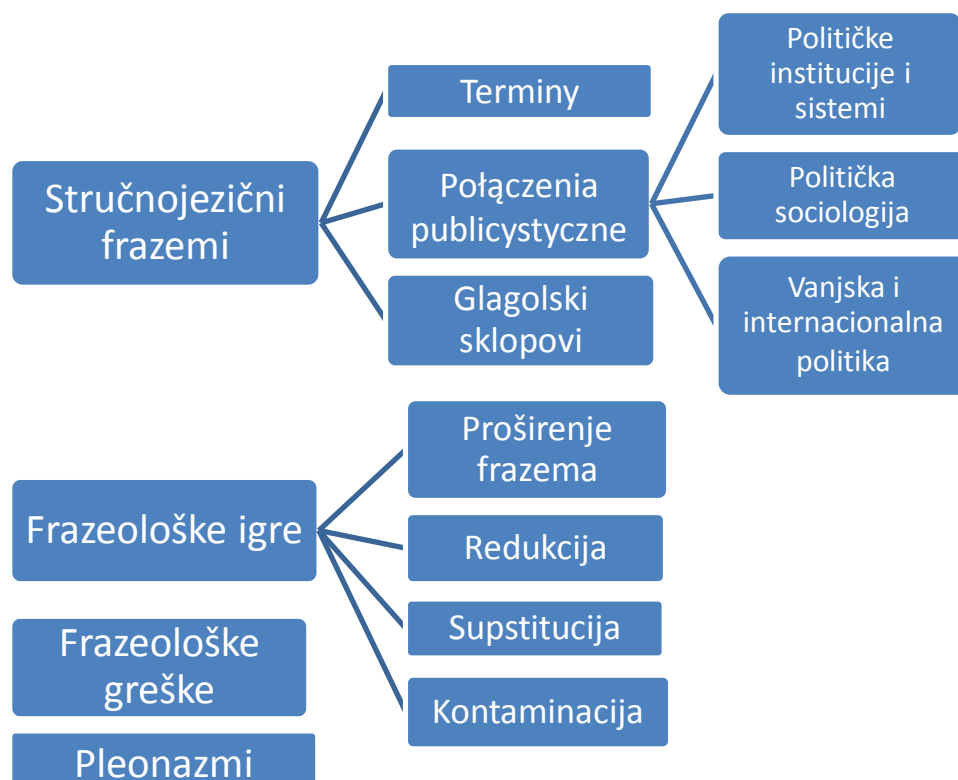
4.3.4. Pleonazmi

Pleonazmi su još jedna pojava koju Müldner-Nieckowski (2004: 24) smješta na granično područje frazeologije, a riječ je o konstrukcijama u kojima jedan izraz ponavlja dio značenja drugog izraza. Ne smatra ih frazemima, ali ih ne smatra ni frazeološkim greškama ukoliko su

elementom jezične igre. Pleonazmi su pojava svojstvena administrativno-poslovnom stilu te ih ni Silić (2006: 68) ne smatra uvijek „znakom bolesti“; pleonazmi su nužnost ukoliko nisu rezultat jezičnog neznanja. Primjera u odabranim tekstovima ima nekoliko: **birokratske zapreke i barijere; dati doprinos; dati odgovor; donositi odluke; jedinstveni konsenzus; kazati koju riječ; mala manjina; mali broj ljudi; na ovakav način; na samom početku; prvo i osnovno; suzbijati stare navike; voditi dijalog; najwyższy pułap; podjąć działania; punkt startu; razem się skupić.**

Vrste frazema u širem smislu, koji se pojavljuju u odabranim tekstovima, donosimo u sljedećem prikazu:

Slika 1.

4.4. KLASIFIKACIJA FRAZEMA

Frazeme možemo proučavati s različitih gledišta i možemo ih analizirati na više načina. Fink-Arsovski (2002: 8) navodi tri osnovna aspekta frazeološke analize: *semantički, strukturni i sintaktički* te analizu koja određuje *kategorijalno značenje frazema*.

4.4.1. Semantička analiza

Semantička se analiza odnosi na frazeološko značenje, odnosno bavi se značenjem frazema i istražuje njegovo podrijetlo, način njegova formiranja, motiviranost itd. (Fink-Arsovski 2002: 8). Iako podrijetlo dobrog dijela ustaljenih sveza nije poznato i može se uglavnom samo pretpostavljati kakve su okolnosti dovele do nastanka pojedinih izraza, ipak se dio frazema može jasno prepoznati s obzirom na to odakle dolaze.

4.4.1.1. Nacionalni, posuđeni i internacionalni frazemi

Menac (2007: 16) tako razlikuje nacionalne (nastali u jeziku u kojem se upotrebljavaju) i posuđene frazeme (nastali u drugom jeziku te su u manjoj ili većoj mjeri prilagođeni jeziku koji ih je posudio). U odabranoj se građi javljaju neki tipično hrvatski ili tipično poljski frazemi: **ostavljati na cjedilu; o tom potom; tako mi Boga; dać sobie radę; odprawić kogoś z kwitkiem; rzucić się na oślep; stać nas na to; zdać sobie sprawę z czegoś**.

Frazem koji upotrebljava Milanović, **circulus vitiosus**, te Tuskovi **de facto** i **sine qua non** primjeri su posuđenih frazema iz latinskog jezika koji su se u druge jezike prenijeli u originalnoj formi, odnosno direktnim prijenosom bez prijevoda. Milanović koristi pravni termin **u dobroj vjeri** koji je u potpunosti preveden s latinskog (**bona fide**). Zanimljiva je pojava prevođenja frazema s engleskog jezika kao posljedica nedovoljnog poznavanja materinskog jezika uslijed čega se nevjest govornik priklanja prijevodu poznate mu engleske fraze. Primjer nalazim u Milanovićevom frazemu **na dnevnoj bazi** koji je nastao prijevodom engleskog **on a daily basis**.

Gazdić-Alerić (2009: 80-81) govori o internacionalnim frazemima kada je riječ o takvim posuđenim frazemima koji u jezik ulaze direktnim prijenosom bez prijevoda ili potpunim odnosno djelomičnim prevođenjem i koji nemaju uski nacionalni karakter te je njihovo značenje dostupno predstavnicima različitih naroda. Ovamo bismo mogli uvrstiti i niz ustaljenih sklopova koji su svojstveni političkom diskursu i ranije su navedeni kao frazemi u širem smislu (stručnojezični frazemi), a pojavljuju se i u odabranim tekstovima: **vanjska**

politika / polityka zagraniczna; javni dug / dług publiczny; javne finacije / finanse publiczne. Pitanje je mogu li se takve sintagme uopće i smatrati frazeologijom u širem smislu, budući da je riječ o sklopovima koji nisu uvijek barem djelomično desemantizirani, ali s frazemima dijele karakteristike polileksikalnosti, ustaljenosti i reproduktivnosti pa su zbog toga navedeni i u ovom radu.

4.4.1.2. Podrijetlo frazema

Moguće je izdvojiti više različitih izvora iz kojih pojedini frazemi potječu. U tekstovima smo prepoznali nekoliko područja ljudske djelatnosti iz kojih su potekli frazemi upotrijebljeni u analiziranim govorima. Riječ je najčešće o terminima koji, kako opisuje Menac (2007: 17), mogu iz terminološko-frazeološkog prijeći u opći frazeološki nakon što prošire svoje značenje ili to značenje postane preneseno. Oni zapravo prolaze proces metaforizacije pa se upotrebljavaju u prenesenome značenju, tj. više se ne upotrebljavaju u nazivima posebnih struka, već su prisutni u slobodnijim funkcionalnim stilovima s novim značenjem (Kovačević i Mihaljević 2006: 12). Tako su neki od izdvojenih frazema došli iz područja medicine (**bolan proces; bolni rezovi; odrezati zdravo tkivo; refleksi su popustili; ugroziti vitalne funkcije; lamać kręgosłup; ostre cięcia**), iz kazališta (**crni scenarij; iza kulise; pretvoriti se u farsu; czarny scenariusz; odgrywać rolę w czymś; scena polityczna**), iz fizike i tehnike (**napraviti kvantni skok; razvijati mehanizme; efekt uboczny; efekt pozytywny; wprowadzenie mechanizmu; wbudować mechanizm**), dosta ih dolazi iz sporta (**igrati po pravilima; napraviti korake; ostvariti ciljeve; biti u prednosti; bić wszelkie rekordy; główny gracz; mieć na celu; silni gracze; utrzymanie tempa**), ima ih i iz nautike (**izvući što na površinu; uvesti što u mirne vode**), iz književnosti (**okretati novu stranicu; punkt kulminacyjny**), iz ratovanja (**politička borba; wojna polityczna**) ili iz građevinarstva (**graditi što na zdravim temeljima; postaviti što na zdrave temelje; zidati kule od pijeska; budować fundamenty**). Neki od frazema dolaze iz pojedinih žargona pa tako nalazimo nekoliko frazema koji su nastali u kartaškom žargonu: **grać w otwarte karty; mieć szansy; imati šanse; šanse za uspjeh**.

Dio frazema može doći iz različitih književnih djela pa tako Milanovićev modificirani frazem **ognjem, mačem i psokama** dolazi iz poljske književnosti (povijesni roman Henryka Sienkiewicza *Ognjem i mačem*). Neki frazemi nastaju citiranjem poznatih osoba, a primjer takvog je u hrvatskom jako čest i među političarima omiljen frazem **kao guske u maglu** (frazem koji je upotrijebio Stjepan Radić). Sklop **okrągły stół** je zanimljiv zato što ga Tusk

upotrebljava na dva načina: jedan se odnosi na frazem nastao iz engleskog mita o Arturovim vitezovima okruglog stola i označava ravnopravnu diskusiju, a drugi je službeni naziv događaja, **Okrągły stół**, koji označava povijesne pregovore koji su se u Poljskoj odvijali 1989. godine.

Podrijetlo poljskog frazema **chłopiec do bicia** (netko na koga se svaljuje krivnja i na kome se može bez posljedica izivljavati) je povijesno, a odnosi se na osobu koja bi bila kažnjavana umjesto princa u vrijeme engleske monarhije u 16. i 17. stoljeću (**whipping boy**).

Mnogi frazemi iz općeg frazeološkog fonda dolaze i iz Biblije i kršćanske prakse, a u ovim tekstovima nalazimo dva takva frazema: **med i mlijeko** (svega u obilju, blagostanje) i **neoprostivi grijeh** (velika greška). Poljski frazem **święta krowa** predstavlja također frazem koji je vezan uz religioznu praksu, u ovom slučaju uz hinduizam.

4.4.2. Strukturna analiza

Strukturna se analiza „bavi čisto formalnom stranom: opsegom frazema, njegovim leksičkim sastavom i određivanjem sintaktički glavne (noseće) komponente“ (Fink-Arsovski 2002: 8). Kada govorimo o *leksičkom sastavu frazema*, mislimo na vrste riječi od kojih se sastoji pojedini frazem, s time da jedna od tih riječi predstavlja glavnu sastavnicu frazema. Tako se razlikuju imeničke, glagolske, pridjevske i priložne, a rjeđe brojevne i zamjeničke sveze riječi (Fink-Arsovski 2002: 8, Vidović Bolt 2011: 23).

4.4.2.1. Opseg frazema

Po *opsegu* se frazem mora sastojati od najmanje dvije riječi, a njegov maksimalan opseg nije brojčano određen; važno je da ne bude veći od jedne rečenice. Hrvatska frazeologija tako razlikuje tri skupine frazema kada se uzima u obzir njihova veličina: *fonetske riječi*, *skupove riječi* i *frazeme sa strukturom rečenice*.

1) U *fonetske riječi* ubrajamo najmanji tip frazema koji se sastoji od jedne samostalne i naglašene i jedne (rjeđe dviju) nesamostalne i nenaglašene riječi (proklitike ili enklitike) koje zajedno čine jednu naglasnu cjelinu (Menac 2007: 18). Neki frazeolozi ne smatraju da bi se ovakve sveze trebale ubrajati među frazeme jer nisu sastavljene od dviju ili više samostalnih riječi. Ipak, takve sveze se odlikuju navedenim karakteristikama ustaljenih sveza riječi – imaju čvrstu strukturu, ne stvaraju se u govornom procesu već se kao gotove cjeline uključuju u kontekst i sastavnice su im djelomično ili potpuno desemantizirane, a Fink (2000: 94) ih čak

smatra i dijelom frazeologije u užem smislu. U odabranoj građi nalazimo sljedeće primjere fonetskih riječi:

na kraju; pod navodnicima; u cijelosti; u hodu; u konačnici; u pravilu; u potpunosti; u suštini; bez wyjątku; co roku; de facto; na co dzień; na pewno; na razie; na serio; na siłę; na szczęście; nie do końca; nie do wytrzymania; od zaraz; po prostu; przede wszystkim; w sumie; z reguły.

2) *Skup riječi* je najčešći oblik frazema. Radi se o kombinaciji dvije ili više samostalnih riječi uz koje može, ali i ne mora stajati jedna ili više nesamostalnih riječi, a u takvim se kombinacijama ostvaruju različite sintaktičke sveze. Menac (2007: 18) te sintaktičke sveze dijeli na one koje su neovisnog tipa i na one koje su ovisnog tipa.

a) U *neovisnim* tipovima sintaktičkih sveza nalaze se oni frazemi čije sastavnice nisu u gramatički zavisnom odnosu (Fink-Arsovski 2002: 8) i oni se rjeđe javljaju od ovisnih skupova riječi. Primjera takvih frazema nema mnogo u našim tekstovima:

manje ili više; o tom potom; prvo i osnovno; riječ-dvije; koniec, kropka; mniej czy bardziej; mniej więcej.

b) Grupa *ovisnih* skupova riječi čini najbrojniju skupinu frazema. Promatrajući njihov leksički sastav i s obzirom na to koja od sastavnica predstavlja sintaktički glavnu riječ u frazemu, oni se dijele na nekoliko skupina, od kojih su najčešće imeničke ili supstantivne, glagolske ili verbalne, te pridjevske ili adjektivne (Fink-Arsovski 2002: 8), od kojih najviše primjera nalazimo među glagolskim:

bacati novac; doći u pitanje; držati za riječ koga; igrati po pravilima; imati zadnju riječ; izvući što na površinu; lomiti preko koljena što; nalaziti se u središtu čega; obraćati pozornost na koga, na što; podizati granicu; podvući crtu; slama se preko čijih leđa što; ukazati čast kome; upirati prstom u koga, u što; uzimati u obzir; uzimati zdravo za gotovo što; vikati: Drž'te lopova!; voditi računa o komu, o čemu; zabadati nos u što; zatvarati oči pred čim; brać (wziąć) na siebie odpowiedzialność; być na bruku; być w centrum czegoś; cierpieć biedę; iść ze spuszczoną głową; liczyć na kogoś, na coś; mówić

jednym głosem; nazwać rzecz po imieniu; nazwać zło złem; odprawić kogoś z kwitkiem; podać rękę; sięgać do kieszeni; stukać się w głowę; trzymać kciuki; wpadać w pułapkę; wyjść poza opłatki; zamykać oczy na coś; znaleźć się na marginesie (peryferiach);

te u manjoj mjeri među imeničkim:

teške riječi; crni scenarij; figa u džepu; golom silom; velike riječi; cięcie po kieszeni; gorset rutyny; kawalek czasu; kluczowa sprawa; kopalnia złota; punkt widzenia; zimna głowa.

3) Frazemi sa strukturom *rečenice* čine treću skupinu. Kod određivanja takvih frazema moramo paziti da ih ne miješamo s glagolskim skupom riječi „koji uz lični oblik glagola postaju rečenicom, nego na frazeme kojima je rečenica osnovni strukturni oblik“ (Menac 2007: 18). S obzirom na to kakva im je kompozicija, takve rečenice mogu biti jednostavne ili složene, unutar kojih se pak mogu razlikovati neovisno ili ovisno složene rečenice, ili mogu biti eliptične (Menac 2007: 19, Gazdić-Alerić 2009: 78). Nalazimo primjere jednostavnih rečenica: **diže se kosa komu; ima šanse za koga; ježi se koža komu; nije fer;** te eliptične: **tako mi Boga.**

Poseban strukturni tip frazema čine *poredbeni frazemi* koje određuje poredbeni veznik. Fink-Arsovski (2002: 12) izdvaja dva temeljna strukturna tipa poredbenih frazema: trodijelne i dvodijelne. Trodijelni poredbeni frazemi se, osim od poredbenog veznika, sastoje od komponente koja se uspoređuje i komponente s kojom se uspoređuje, dok dvodijelni, uz poredbeni veznik, sadrže samo komponentu s kojom se uspoređuje. Od trodijelnih poredbenih frazema nalazimo dva primjera u hrvatskom dijelu korpusa: **čuvati kao svetinju i nestali su kao rukom odneseni**, a kao primjer dvodijelnih poredbenih frazema, također samo u hrvatskom korpusu, javlja se frazem (skup riječi) **kao guske u maglu.**

Menac (2007: 42) govori i o *tautološkim frazeoshemama*, tj. o izričajima koji bi se po nekim osobinama mogli, a po nekima ne, smatrati frazemima. Oni imaju ustaljen oblik i slijed sastavnica, ali se jedna sastavnica može zamijeniti drugom riječju iste vrste i oblika. Imaju postojanost strukture i nepostojanost sastava, a sama shema strukture kao da se frazeologizirala dok se elementi leksičkog sastava ne desemantiziraju (ibid.). U hrvatskim

tekstovima nalazimo dva primjera imeničke frazeosHEME: **od šaltera do šaltera** i **strategija svih strategija**, a poljski je primjer **slowo w slowo**.

4.4.2.2. Leksički sastav

Kad se analizira leksički sastav frazema promatraju se tipovi riječi od kojih je pojedini frazem sastavljen (npr. frazem **lomiti preko koljena** što sastavljen je od glagola, prijedloga, imenice i odnosne zamjenice). U leksičkom sastavu frazema dijelovi se mogu izostaviti i oni se obično u rječnicima stavljaju u izlomljene zagrade: **izbrisati iz <svoje> pameti**. Neki dijelovi frazema mogu se zamijeniti i nekom drugom riječju, a ona je najčešće sinonim onoj prvoj (ali i ne mora biti) i u rječnicima se stavlja u oblu zagradu: **brać (wziąć) coś pod uwagę**.

4.4.3. Sintaktička analiza

Sintaktička analiza frazema određuje koju funkciju ima frazem u rečenici i odnosi se na uključivanje frazema u rečenično ustrojstvo (Fink-Arsovski 2002: 8). Frazemi u rečenici mogu imati onakvu sintaktičku funkciju kakvu imaju elementi s kojima je frazem zamjenjiv u značenju pa npr. imenički frazem može imati sve funkcije koje ima imenica: subjekt, apozicija, objekt, priložna oznaka, dio imeničkog predikata; glagolski frazem može imati funkciju predikata, pridjevski frazem može imati funkciju atributa ili biti dio imenskog predikata; priložni frazem može imati funkciju priložne oznake (Gazdić Alerić :80).

Način na koji se frazem uključuje u tekst može pomoći u određivanju kategorijalnog značenja frazema.

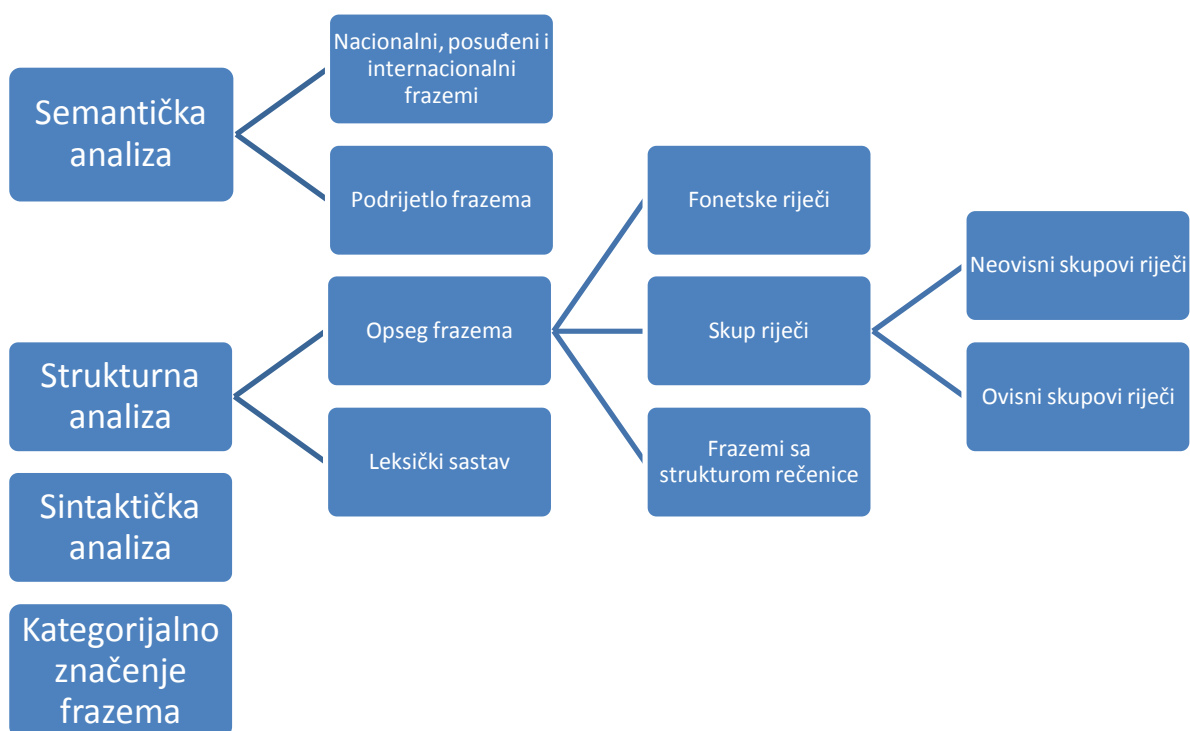
4.4.4. Kategorijalno značenje frazema

Za određivanje kategorijalnog značenja frazema strukturni aspekt je najmanje važan, a važniji su semantički i sintaktički aspekt (Fink-Arskovski 2002: 9). Najbrojnije kategorije takvih frazema su *glagolski*, *imenički*, *priložni*, *pridjevski*, a postoje i manje skupine *zamjeničkih*, *neodređeno-količinskih*, *modalnih* i *uzvičnih* frazema (ibid.). Ako se značenje frazema izražava glagolom ili glagolskim skupom riječi, radi se o glagolskom frazemu prema kategorijalnom značenju (**wiązać koniec z końcem** znači «živjeti jako skromno» i ekvivalent je hrvatskom frazemu **spajati kraj s krajem**), ako se značenje izražava imenicom ili imeničkim skupom riječi, frazem je imenički (**bolni rezovi** su potezi, postupci kojima se

naglo i uz određenu žrtvu nastoje riješiti problemi). Ne poklapaju se uvijek strukturno i kategorijalno značenje pa je tako frazem **kao guske u maglu** glagolski po svom kategorijalnom značenju ('ponašati se neinteligentno, neobaviješteno ulaziti u razne odnose, projekte ili pothvate'), unatoč svom strukturnom sastavu.

Pregled aspekata frazeološke analize donosimo u sljedećem pregledu:

Slika 2.

5. ZAKLJUČAK

Jezik politike je pojava koja u današnje vrijeme sačinjava svakodnevicu prosječnog čovjeka. Zahvaljujući evoluciji suvremenih medija i nerazrješivim sponama kojima je politička djelatnost povezana s našom ekonomskom i egzistencijalnom sudbinom, jezik politike opravdano i s lakoćom ulazi u naše domove i tako mijenja izgled našeg jezičnog ponašanja. Taj proces se odvija i u suprotnom smjeru te je i u jezičnoj uporabi političara vidljiva zastupljenost nama najjasnijeg, svakodnevnog jezika. Proučavajući upotrebu ustaljenih sveza riječi u navedenim govorima, jasno možemo uočiti tragove tih procesa. Kad se Milanoviću **diže kosa i ježi koža** ili kad ima **figu u džepu**, kad spominje **med i mlijeko** pa **gaji iluzije** ili **upire prstom u koga** te optužuje nekog da **viče: Drž'te lopova!** i tako dalje, vidljivo je svjesno unošenje elemenata svakodnevnog jezika u njegov diskurs. Ovaj političar rado koristi ustaljene izraze koji sadrže pozadinsku sliku, tj. smatraju se frazemima u užem smislu i dio su općeg frazeološkog fonda. Njegov kolega Tusk predbacuje drugima **puste hasla**, spominje **czarny scenariusz** i **cięcie po kieszeni**, opominje da se mora **placić cenę** te **trzymać kciuki** i **twarde stąpać po ziemi**. On također u političkom govoru upotrebljava svima poznate frazeme ne bi li bio razumljiv svojim primateljima i kako bi njihovom slikovitosti i ekspresivnošću pojačao već izrečene stavove i razmišljanja. Tako u rečenici *Prawdziwym dylematem dla Polski jest jak być w centrum Europy, jak być realnym, głównym graczem na scenie europejskiej, a nie jak z powodu kryzysu znaleźć się na marginesie, na peryferiach, albo poza Unią Europejską* – Tusk uz pomoć čak tri različita frazema govori o istoj stvari, tj. iznosi svoj stav o tome kakav bi htio da Poljska ima položaj i ulogu u Europi, a time nagovještava i svoje zalaganje u tom pravcu. Milanović emotivno uz pomoć dva frazema nastoji naglasiti autentičnost svojih obećanja u ovoj rečenici: (...) *ja se na to ovdje neću osvrutati, kao što se, dajem vam riječ i tako mi Boga neću osvrutati ni na to što je bilo ranije*. U govorima hrvatskog političara nalazimo 145 frazema iz općeg frazeološkog fonda (od čega ih je 69 potpuno desemantiziranih, a 76 djelomično desemantiziranih frazema) a u gotovo istom broju su zastupljeni i kod njegovog poljskog kolege – izdvojili smo 148 frazema iz općeg frazeološkog fonda (od čega ih je 68 potpuno desemantiziranih i 80 djelomično desemantiziranih frazema).

Međutim, velik dio ustaljenih sveza riječi prisutnih u ovom radu ne pripadaju frazeologiji u užem smislu. Već je postavljeno pitanje mogu li se neke od njih smatrati dijelom frazeologije

u širem smislu ili se u određenim slučajevima radi o kolokacijskim svezama. Kako bilo, ustaljene sveze riječi, one koje se automatski reproduciraju u govoru, bez govornikove potrebe da razmišlja o međuodnosu njihovih sastavnica, uvelike su prisutne u korpusu ovog rada. U proučavanim govorima očekivana je upotreba navedenih takozvanih *stručnojezičnih frazema* jer se oni odnose na određene teme i područja o kojima se govori, ali kad se oni u tekstu pojavljuju jedan za drugim, bez prekida ikakvim slikovitim i ekspresivnim jezičnim sredstvima, tada to pridonosi šablonizaciji iskaza. **Gospodarski rast, anitikorupcijski mehanizmi, izaći pred birače, paket mjera, pad proizvodnje, porast prometa, efekty finansowe, lawa opozycji, mieć większość, scena polityczna, źródło dochodu** su poznati sklopovi riječi, ali oni nisu uočljivi primatelju u velikom tekstu i postaju prazni, a upravo je to možda i bila intencija govornika koji nastoji puno toga izgovoriti bez da išta kaže. Kod Milanovića je izdvojeno 159, a u Tuskovim govorima pronađeno 99 stručnojezičnih frazema – ustaljenih sveza riječi koje se koriste u određenim područjima i koje ne krase slikovitost, ekspresivnost i konotativnost, bilo zbog izostanka desemantizacije njihovih sastavnica, bilo zbog prevelike uporabe i njihova „ispiranja“.

Oba političara služe se dakle različitim frazeološkim sredstvima u svojim govorima. Međutim, na postavljeno pitanje o postojanju posebne, samo političkom diskursu svojstvene frazeologije, ne može se reći da ona postoji. Frazemi i ostale ustaljene sveze riječi koje se pojavljuju u proučavanim govorima u ovom radu, upotrebljavaju se i u drugim područjima i u različitim funkcionalnim stilovima. Iz tog razloga je znanstvenicima teško izdvojiti jezik politike i smjestiti ga u postojeće podjele općeg jezika. Siguran je, u svakom slučaju, međusoban utjecaj različitih stilova koji se, izgleda, ukrštavaju upravo u jeziku političara te u medijima koji taj jezik prenose.

LITERATURA

Badurina, L. (2008). Jezično raslojavanje i tipovi diskursa. Zagrebačka slavistička škola. Dostupno na: <http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1835&naslov=jezicno-raslojavanje-i-tipovi-diskursa> (pristup u travnju 2016.)

Badurina, L. (2004). Slojevi javnog diskursa – Obdobja 22. Dostupno na: <http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/22-Badurina.pdf> (pristup u travnju 2016.)

Blagus Bartolec, G. (2012). Kolokacijske sveze prema drugim leksičkim svezama u hrvatskom jeziku, u: Fluminensia, god. 24 (2012), br. 2, str. 47-59

Coulmas, F. (2005). Sociolinguistics. The Study of Speakers' Choices. Cambridge University Press, New York

Fink, Ž. (1997). Frazeološke igre u reklamama ili misli li četkica za zube svojom glavom?, u: M. Andrijašević i L. Zergollern Miletić, Tekst i diskurs, Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 325-330

Fink-Arsovski, Ž. (2002). Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra. Filozofski fakultet, Zagreb

Fink, Ž. (2000). Tipovi frazema-fonetskih riječi. Riječki filološki dani. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani održanog u Rijeci od 3. do 5. prosinca 1998., Filozofski fakultet Rijeka 2000. str. 93-98

Forgács, T. (2007). Bevezetés a frazeológiába. Tinta Könyvkiadó, Budapest

Gazdić-Alerić, T. (2009). The Phraseology of the Croatian Political Substyle. Südslavistik Online. Dostupno na: <http://www.suedslavistik-online.de/01/gazdic-aleric.pdf> (pristup u travnju 2016.)

Katnić-Bakaršić, M. (1999). Lingvistička stilistika. Open Societi Institute, Budimpešta.
Dostupno na: <http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001017/01/18.pdf> (pristup u travnju 2016.)

Mihaljević, M., Kovačević, B. (2006.) Frazemi kroz funkcionalne stilove [u:] Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, Vol. 53 No. 1 Veljača. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/16627> (pristup u travnju 2016.)

Menac, A. (2007). Hrvatska frazeologija. Knjigra, Zagreb

Menac, A., Fink Arsovski, Ž., Venturin R. (2003). Hrvatski frazeološki rječnik. Naklada Ljevak, Zagreb

Meyer, T. (2013). Uvod u politiku. Politička kultura, Zagreb

Mosiółek-Kłosińska, K., Ciesielska, A. (2001). W kilku słowach: Słownik frazeologiczny języka polskiego. Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa

Murdock, G. (1949). Social structure. Free press, New York

Müldner-Nieckowski, P. (2004). Wprowadzenie do frazeologii [u:] Nowy szkolny słownik frazeologiczny, Świat Książki, Warszawa, str. 13 – 26

Ożóg, K. (2007). O języku współczesnej polityki – Polityka i Społeczeństwo 4/2007.
Dostupno na: http://www.politologia.univ.rzeszow.pl/uploadUC/PiS/nr%204/artykuly/Kazimierz_Ozog.pdf
(pristup u travnju 2016.)

Pawłowski, A. (2012). Polish political discourse at the period of accession to the EU: a lexicostatistical approach. [u:] Naumann, S. (ur.) Synergetic Linguistics: text and language as dynamic systems. Praesens Verlag, Beč, str. 169-185. Dostupno na: http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/~pawlowski/Wersje_elektroniczne/Polish_parliamentary_discourse_2012_Pawlowski.pdf
(pristup u svibnju 2015.)

Pintarić, N. (2002). Pragmemi u komunikaciji. Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta, Zagreb

Rozina, G. i Karapetjana I. (2009). The Use of Language in Political Rhetoric: Linguistic Manipulation, [u]: Journal of Social Sciences, vol. 19, Faculty of Arts&Sciences, Suleyman Demirel University, Isparta. Dostupno na: http://sablون.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/19_9.pdf (pristup u travnju 2016.)

Sesar, D. i Muhvić-Dimanovski, V. (2003). Frazem, fraza i parafraza u suvremenom medijskom diskurzu, [u]: Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002, ur.: Stipe Botica, Filozofski fakultet, Zagreb, str. 279 – 289

Sesar, D., Vidović-Bolt, I. (2011). O novogovoru u hrvatskom ruhu. [u:] Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim II.: 237-249 ur. Sesar, D.

Siewierska-Chmaj, A. (2005). Język polskiej polityki. Politologiczno-semantyczna analiza expose premierów Polski w latach 1919-2004, WSiZ, Rzeszów

Silić, J. (2006). Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika. Disput, Zagreb

Skorupka, S. (1974). Skownik frazeologiczny języka polskiego, Wiedza Powszechna, Warszawa

Škiljan, D. (2000). Javni jezik, Antibarbarus, Zagreb

Udier, S. L. (2008). O jeziku političkih govora i priopćenja. Zagrebačka slavistička škola. Dostupno na: <http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1840&naslov=o-jeziku-politickih-govora-i-priopcenja> (pristup u travnju 2016.)

Vidović Bolt, I. (2011). Vole li predsjednički kandidati frazeme? [u:] Inovacije u slavenskim jezicima, ur. B. Kryžan Stanojević, Srednja Europa, Zagreb, str. 57 – 64

Vidović Bolt, I. (2011). Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I., Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb

Walczak, B. (1994). Co to jest język polityki? Język a kultura, tom 11, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, Wrocław. Dostępno na: <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/JK-11/JK11-walczak.pdf> (pristup u studenom 2014.)

Wilkoń, A. (2000). Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice